

ERGENLİK DÖNEMİ SORUNLARI VE ŞİDDET

Problems of Adolescence and Violence

*Serdar Kenan GÜL**

*İsmail Dinçer GÜNEŞ***

ÖZET

Ergenlik, çocuklar ve ailelerinde pek çok değişikliğin meydana geldiği bir dönemi kapsar. Ergenler bilişsel olarak farklı bir yapıdadırlar, çünkü artık soyut kavramları daha çok düşünmeye, daha karmaşık problemler çözmeye, diğer kişilerin bakış açılarını anlamaya başlar ve önceki durumlarına göre ahlaki ve etik bakımdan daha yüksek bir sağduyuya sahip olurlar. Ergenler, bu dönemde bağımsız olma ve kimliklerini bulma yolunda çok zorlu bir süreçten geçmeye başlarlar. Ergenlerin bu dönemde suç işleme, şiddete başvurma, çete faaliyetlerine katılma ve uyuşturucu madde kullanma ihtimalleri fazladır. İşte bu makalede, ergenlik döneminde meydana gelen pek çok değişiklik ve zorluklardan bahsedilerek bu dönemin kaçınılmaz bir fırtına ve gerilim anlamına gelmediği vurgulanmıştır. Sonuç olarak, konuyla ilgili yapılan bilimsel çalışmalar ışığında ailelere çocuklarının bu sıkıntılı dönemlerini en az sorunla nasıl geçirebilmelerini sağlayacak önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Ergenlik, Şiddet, Çeteler, Uyuşturucu.

ABSTRACT

Adolescence is a time when many changes occur for children and families. Adolescents are cognitively different because they are now more able to think in abstract terms, to solve more complex problems, to take the perspective of others and to reason at a higher moral and ethical level than they could before. Adolescents begin a more intense process of becoming independent and finding their identity. During this period, adolescences are more likely to commit crime, engage in violence behaviors, expose to gang activities and use drugs. This article talks about this challenging period and emphasizes that it is not a time of inevitable storm and stress. Finally, in the light of scientific researches, this study makes recommendations to the families on how to deal with the problems during this period.

* Dr., Polis Akademisi Öğretim Görevlisi, sekgul@egm.gov.tr

** Dr., Polis Akademisi Öğretim Görevlisi, idgunes@egm.gov.tr

Key words: Adolescence, Violence, Gangs, Drugs.

GİRİŞ

Ergenlik, çocuklar ve ailelerinde pek çok değişikliğin meydana geldiği bir dönemi kapsar. Çocuklar, hormonları vasıtasıyla yetişkin olmaya başladıkça fiziksel olarak değişime uğrar ve duygusal olarak iniş ve çıkışlar yaşarlar. Bazen mutlu, bazen üzgün olurlar ve çoğu zaman da neden böyle hissettiklerini açıklayamazlar. Ancak, bu çağda bulunan bireyler karşı karşıya kaldıkları tüm bu sorunlarını çözerken aynı zamanda bilişsel, sosyal ve duygusal açıdan da olgunlaşırlar (Türnüklü ve Şahin, 2004: 46). Ergenlerin depresyona girme olasılığı fazladır ve bir kısmı kendine zarar vermek, hatta kendini öldürmek ister. Bu dönemde, anne ve babaların çocuk üstündeki etkisinin azaldığı görülmektedir. Bir bakarsınız, çocuğunuz evde yalnız kalmak veya arkadaşlarıyla vakit geçirmek isteyebilir. Aileyle geçirilen zaman dışındaki her şey onlar için iyidir. Arkadaşlık etmeye başlarlar. Bazı durumlarda arkadaşlarının fikirleri her zaman kabul görür, ancak hâlâ anne babalarının yönlendirme ve tavsiyelerine bağlı hareket ederler.

Ergenler bilişsel olarak farklı bir yapıdadırlar, çünkü artık soyut kavramları daha çok düşünmeye, daha karmaşık problemler çözmeye, diğer kişilerin bakış açılarını anlamaya başlar ve önceki durumlarına göre ahlaki ve etik bakımdan daha yüksek bir sağduyuya sahip olurlar (tabi bu kesinlikle en yüksek sağduyu seviyesine sahip oldukları anlamına gelmez). Son yapılan araştırmalara göre beyin gelişimi ergenlik boyunca devam eder ve gençlik dönemine kadar sürer (Flannery, 2006: 99). Ergenler, bağımsız olma ve kimliklerini bulma yolunda çok zorlu bir süreçten geçmeye başlarlar ve hayatın neresine uyum sağlamak istedikleri ve nereye gitmek istediklerine karar vermek için bir mücadele içine girerler.

Ergenlik pek çok değişikliğin ve zorlukların meydana geldiği bir dönemdir, ancak bu dönem kaçınılmaz bir fırtına ve gerilim anlamına gelmez. Her ne kadar birçok aile zaman zaman ergen çocuklarıyla kavga etseler de bu sorun bazı ailelerde fazla olmaktadır. *Ne hakkında tartışıyorlar?* Bugün bile yüz yıl öncesinde tartıştıkları konularda tartışmaktadırlar. Anne babalar ergen çocuklarını odalarını temiz tutmadıkları, çöpü dökmedikleri, ayakkabılarını düzenli bırakmadıkları ve bazen haftada bir kere banyo yaptıkları için şikâyet ederler. Anne babalar ve ergenler dini veya siyasi konular yerine daha çok günlük ve olağan konularda tartışırlar.

Sorunlar ne zaman zirveye çıkar? Anne babalar ve ergenler arasındaki çatışma onlu yaşlardan, on altılı veya on yedili yaşlara kadar düzenli ve yoğun şekilde artış gösterir, ancak on sekizli ve on dokuzlu yaşlarda ergenliğin ilk dönemlerindeki seviyeye doğru geriler. *Bu nasıl olabilir?* Bunun bir nedeni, pek çok çocuğun on sekizli veya on dokuzlu yaşlarda üniversiteye gitmesi veya kendi başına yaşamasıdır. Anne babadan uzakta yaşamak ergenlere ve anne babalara günlük konular hakkında daha az tartışma imkânı yaratır. Bununla birlikte, ABD’de son on yılda 18 veya 19’lu yaşlarının sonlarına doğru evini terk eden ergenlerin sayısında büyük bir değişiklik yaşanmıştır ve pek çok genç daha uzun süre anne babasının yanında ikamet etme cihetine gitmiştir. Bu da çoğunlukla mali nedenlerden kaynaklanmaktadır. Ergenliğin son döneminde olan çocuklar ve genç yetişkinlerin evlerine dönüş oranları oldukça yüksektir, zira iş bulma ve maddi özgürlüğe sahip olma imkânı gittikçe zorlaşmaktadır (Flannery, 2006: 100).

Ergenlik aynı zamanda bireyin hangi türde ve sıklıkta şiddete maruz kalma olasılığıyla ilgili önemli değişikliklerin meydana geldiği bir dönemdir. Ergen kişiler arasında şiddete uğrama ihtimalinde artış olur, zira ergenler zamanlarının çoğunu kendi yaşlılarıyla geçirirler ve diğer ergenlerle girdikleri yakın ilişkilerin sayısında artış olur. Ayrıca, ergenler çevresindeki modellerin kendi saldırganlık dürtülerini nasıl dizginlediklerini gözleyerek ve onlara öykünerek kendi davranış örneklerini de geliştirirler (Sever, 2002).

Uyuşturucu madde kullanımı bir ergenin suç aletlerine erişme ve suç işleme veya diğer problemleri davranışlarda bulunma riskini arttırdığı gibi şiddet mağduru olma riskini de artırır. Ergenler kendilerinden daha genç olan çocuklara oranla çetelere ve çete faaliyetlerine daha sıklıkla katılırlar ve bu da şiddete maruz kalma ihtimallerini artırır (mağdur veya tanık olarak). Bütün çocuklar ergenlik dönemini farklı deneyimlerle yaşarlarken, sürekli gelişen bazı konular vardır ve bunlar özellikle akıl sağlığı, şiddete maruz kalma ve suç mağduru olmayla ilgilidir.

Bu çalışmada, ergenlik döneminde meydana gelen pek çok değişiklik ve zorluklardan bahsedilerek ergenlik döneminde yaşanan sorunların ergeni neden şiddete ittiği açıklanmaya çalışılacaktır. Ergenlerde yaşanan fiziksel, bilişsel ve sosyal değişimlerin ergen üzerinde ne gibi bir baskı oluşturduğu, bu değişimlerin şiddete nasıl dönüştüğü ve bu sorundan nasıl geri durulabileceği irdelenecektir. Bu çalışma, bu alanda araştırma yapanlar için yeni bir bakış açısı kazandırmayı hedeflemekte ve ergenlerin yaşadıkları sorunlardan dolayı işledikleri sapkın davranışların nasıl anlaşılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Çalışmanın sonunda, konuyla ilgili yapılan bilimsel çalışmalar ışığında ailelere çocuklarının bu sıkıntılı dönemlerini en az sorunla nasıl geçirebilmelerini sağlayacak önerilerde bulunulacaktır. Devam eden bölümlerde; ergenlik döneminde meydana gelen

değişiklikler, bilişsel gelişim, şiddete yönelme, arkadaş çevresi, çeteler, uyuşturucu madde kullanımı ve şiddet konularına detaylı olarak değinilecektir.

Ergenlik Dönemi

Ergenlikte 9-11 yaşlarından başlayarak 17-18 yaşlarına kadar sürebilen hızlı fiziksel, zihinsel ve sosyal-duygusal değişimler ve bunların yarattığı kaygı ve stres kız ve erkek ergenlerde farklı tepkilere yol açar (Sayıl vd., 2002: 48). Çubukcu ve Sivaslıgil'in (2007) çalışmasında da belirtildiği gibi ergenlik çağı ülkemizde kızlar için 13-14, erkek çocuklar için de 14-15 yaş aralıklarıdır. Ergenlikte en dikkate değer değişiklik ergenlik döneminin başlangıcında meydana gelir. Herkes bu evreden er ya da geç geçer. Ergenlik fiziksel değişiklikleri de beraberinde getirir ve bir kişinin sesi ve yüz çehresini değiştirmenin yanı sıra ikincil cinsiyet özellikleri de ortaya çıkarır (örneğin, görebildiğiniz fiziksel değişimler). Kızlar için bu göğüs gelişimi ve kalçaların genişlemesi anlamına gelir. Erkekler için ise, daha kaslı bir yapıya sahip olma, omuzların genişlemesi ve sakal çıkması anlamına gelir. Her iki cins için de bedensel değişimlerle ilgili kaygılar, ergenlerin fiziksel ve psikolojik bir takım sorunlar yaşamalarına neden olabilmektedir (Yöndem ve Güler, 2007). Bu fiziksel değişikliklerin ortaya çıkışı sırasında etraftaki diğer kişilerle nasıl temasa geçildiği önem taşımaktadır. Bazı çocuklar fiziksel olarak kendilerini olduğundan olgun göstermeye çalışırken, bazıları ise olgun davranarak farklı görünmeye çalışırlar.

Ergenlikteki fiziksel değişimle ilgili araştırılan konulardan en önemlisi fiziksel olgunluğun zamanlamasıdır. Herkesin ergenlik aşamasında aşağı yukarı aynı fiziksel değişimleri yaşadıkları bilinmektedir. Ayrıca, dokuz veya onlu yaşlarda pek çok gençte hormonal ve kimyasal değişiklikler sonucunda ikincil cinsiyet özelliklerinin ortaya çıktığını da bilmekteyiz. Bunun yanı sıra kız öğrencilerin fiziksel görünüşlerinden en az hoşnut oldukları yaşın 13 iken erkeklerin fiziksel görünüşlerinden hoşnutluklarının en düşük olduğu yaşın da 14 olduğu bilinmektedir (Sayıl vd., 2002: 55). Asıl mesele bir çocuğun yaşlarıyla karşılaştırıldığında ergenlik dönemine vaktinden önce mi, tam vaktinde mi yoksa vaktinden sonra mı eriştiğidir.

Ergenlik çağının zamanlaması neden bu kadar önemlidir? Genel olarak, yaşlarıyla karşılaştırıldığında ergenlik evresinden zamanında geçen bir gencin duygusal ve sosyal olarak en iyi durumda olduğunu kabul edelim. Bu durum ergenlik evresinden zamanında geçen bir ergenin ergenlik döneminde zorluklarla karşılaşmayacağı anlamına gelmez. Bununla birlikte, yaşlarıyla karşılaştırıldığında ergenlik dönemine erken veya geç giren bir

ergenin bu durumu problemleri davranışlarda bulunma ve sosyal ve duygusal gelişimde problem yaşama riskini önemli derecede artırır.

Ergenlikte erken veya geç olgunlaşmanın beraberinde getirdiği sorunlar bellidir. Yaşlılardan geç olgunlaşan bir kişi kalabalıkta açık şekilde göze batmaktadır. Erkekler için bu durum, yaşlarına göre daha kısa, çelimsiz ve tüysüz bir cilde sahip olmalarıdır. Erkekler, popülerliğin bir ölçütü olduğu için atletik yapıya oldukça önem verirler. Geç olgunlaşan erkeklerin bu durumları akranlarıyla karşılaştırıldığında önemli derecede bir dezavantaj oluşturur. Fiziksel olarak zayıf olan erkekler diğer erkeklere oranla daha sıklıkla taciz ve mağdur edilirler. Kızlar için, ergenliğin geç başlaması göğüslerin diğer kızlarla aynı zamanda gelişmemesi anlamına gelir. Bu da erkeklerin bu tür kızlara dikkat etmemesi demektir. Kızlar da popüler olmak için mücadele ederler. Bir kız geç olgunlaşan bir erkeğe göre fiziksel olarak aynı oranda sıkıntı çekmez (örneğin, ergenlik başlangıcının gecikmesi yüzünden kızlar dans veya jimnastikte rekabetçi olurlar). Ancak, bu durum da sporla ilgili aktiviteler daha çok fiziki güç gerektirdikçe ve yoğunlaştıkça değişmeye başlar. Genellikle geç olgunlaşma, vaktinde olgunlaşmadan oldukça farklıdır ve toplumsal dışlanmanın artması ve beden görünümü, kişinin iç dünyası ve karamsarlığa bağlı olarak ortaya çıkan problemlerle ilişkilidir. Ancak uzun vadede, geç olgunlaşan pek çok çocuk ergenlik evresinden geçerken kendilerini düzeltmeye başlarlar ve daha verimli bir düşünce yapısına sahip olarak mutlu yetişkinler haline gelirler.

Erken olgunlaşan gençler bir dizi farklı değişikliklerle karşı karşıya kalırlar. Erkekler açısından erken olgunlaşma fiziki aktivitelerde başarılı olunmasına yol açar ve bu durum popüler olmakla yakından ilişkilidir. Arkadaşlar arasında geçen ve kimin daha önce sakal veya koltuk altı traşı olduğuyla ilgili olan bütün tartışmaları bilinmektedir. Bu durum genellikle kaç kilo kaldırabildikleri veya futbol topunu ne kadar uzağa fırlatabildikleri gibi karşılaştırmaların yapılmasıyla devam eder. Erkekler yıldız bir sporcu olmak isterler ve kızlar da (özellikle yıldız sporcular için) flört edilmesi gereken kişilerdir. *Erken olgunlaşan erkeklere sosyal olarak ne olur?* Onlar erken popülerlik kazanıp dikkatleri üzerlerine çekerler, ancak bu popülerlik nadiren devam eder. Sonuç olarak derslerinde zorlanmaya başlarlar, çünkü bütün zamanlarını sportif aktivitelerde ve arkadaşlarıyla eğlenerek geçirmişlerdir.

Kızlar açısından erken olgunlaşma, özellikle yaşça büyük olan erkeklerin ilgisini çekmelerine neden olur. Erken olgunlaşan kızlar genellikle sıkıntı çekerler, çünkü yaşça kendilerinden büyük olan erkeklerle vakit geçirmeye başlarlar ve bu erkekler genellikle diyalog kurma ve sohbet etmeye ilgi duymazlar. Erken olgunlaşan kızlar genellikle duygusal ve sosyal yönden kendilerinden yaşça büyük erkeklerle çıkmanın üzerlerinde oluşturduğu baskının üstesinden gelemeyen ve kendilerini tanıtırırken on

beş yaşında bir kız olduklarını ve on sekiz veya on dokuz yaşında bir erkekle çıktıklarını söylemek istemezler.

Ergenliğin zamanlamasıyla ilgili devam eden çalışmalar, hem kızlar hem de erkekler açısından erken olgunlaşanların pek çok problemli davranışla karşılaşma riskini arttırdığını belirtmektedir (Flannery, 2006: 103). Bunun yanı sıra bilinen bir diğer gerçeklik ise, kız ve erkeklerin farklı problemli davranışlarla karşılaşmaları durumunda, farklı oranlarda değişik strateji ve taktikleri tercih ettikleri de belirlenmiştir (Türnüklü ve Şahin, 2004: 60). Bu davranışlardan bazılarının erken cinsel aktivite, uyuşturucu kullanma ve deneme, suçlu davranışlarda bulunmaya başlama ve okulda başarısızlık olarak gösterilebilir. Özellikle hormonlarda ve beynin kimyasında meydana gelen değişiklikler, diğer kişilerin beklentileri, arkadaş çevresinin baskısı, yaşanan duygusal iniş çıkışlar, anne babayla artan çatışmalar, özerklik kazanmak için yapılan mücadeleler ve gittikçe zorlaşan okul dersleri gibi sorunlarla uğraşan pek çok genç açısından erken fiziksel gelişim ve onu geç takip eden bilişsel, sosyal ve duygusal gelişim arasındaki kopukluk ile başa çıkmak oldukça zordur.

Ergenlik döneminin en göze çarpan yanı kızlarda ve erkeklerde yaşanan fiziksel değişimlerdir. Bu değişimler er ya da geç tüm bireylerin başından geçmekte ancak herkes için eşit düzeyde bir etki oluşturmamaktadır. Bazı bireyler bu dönemde yaşadıkları değişiklikleri diğerlerine nazaran daha az hasarla atlattığıdır, ancak bazıları ise bu dönemi sancılı bir süreç olarak yaşamakta ve bu da bu bireylerin sadece fiziksel görünüşlerindeki değişikliklerle sınırlı kalmamakta ve onların bilişsel gelişimlerini de etkilemektedir. Takip eden bölümde ise ergenlerde yaşanan bu bilişsel dönüşüm irdelenecek ve sorunlar hakkında bir takım tespitlerde bulunulacaktır.

Bilişsel Gelişim

Ergenlikte bilişsel gelişim zor bir süreçtir. Yeni araştırmalar, ergen beyinlerinin beyin hücresi üretmeye devam ettiklerini ve aktif olarak kullanılmayan bağlantıları kestiklerini göstermiştir. Manyetik rezonans görüntüleme çalışmaları bize ergen beyinlerinin farklı kısımlarının çevreden gelen uyarılarla nasıl aktif hale geldiklerini ve farklı tipteki zihinsel görevler üstlenildiğinde hangi kısımların hareketlendiğini göstermiştir. Yıllardır bilişsel gelişimin, olgunlaşmanın en üst seviyede yaşandığı ve pek çoğumuzun soyut düşünme yapısına sahip olduğu ve diğer kişilerin düşüncelerini analiz edebildiği, eleştirel özellikler ve problem çözme, sosyal beceri gelişimi, ahlaki muhakeme, empati ve dürtü kontrolünün geliştiği ergenliğin son döneminde biçimsel ve sıradan şekilde meydana geldiği düşünülmekteydi (Flannery, 2006: 103).

Son yirmi yıl ve daha sonrasında, zihinsel gelişimle ilgili yeni teoriler ortaya çıktı. Bazılarına göre düşünme becerileri bir bilgisayarın bilgi sahibi olması gibidir ve en temel verilerden üst bilişsel uygulama becerilerine giden süreçtir. Böyle denmekle insanların kodlama yaptığı ve pek çok değişik teknik ve değişik derecedeki verim ve başarı oranıyla bilgiye ulaştıklarına dikkat çekilmektedir. Kişilerin bilgiye ulaşırken pek çok farklı yolla motive oldukları anlaşılmaktadır. Diğer teoriler sosyal ve duygusal zekâyla ilgilidir. Genel olarak zekâ sadece kelimeleri iyi şekilde tanımlama veya renkli bloklardan hızlı şekilde bulmacalar yapabilmeye sınırlı değildir. Aynı zamanda bir kişinin düşüncelerinin ne kadar düzgün olduğu, problem çözmede veya alternatif seçmede ne kadar etken olduğu veya sosyal ortamda nasıl hareket ettiğiyle ilgilidir. Zekâ, kişinin bilgiye ulaşma, depolama ve işlemesi sürecinde dikkate değer problemlere neden olacak beklenmeyen bir kaza, hastalık ya da beyin hasarı olmadığı müddetçe çocukluk döneminin ortalarına kadar durağan bir karakter sergilemektedir.

Bilişsel gelişimle ilgili en önemli kavramlardan birisi de “gerekli ama yeterli değil” kriteridir. Özetle, bu kriter bir kişinin istisnai derecede ahlaki muhakeme yapması veya empati kurması yerine öncelikle soyut düşünme yetisi ve karşısındaki kişinin düşüncesini anlamaya çalışması gerekmektedir. Bu becerilerin gerekli olmasının nedeni kişinin bunu yapacak bilişsel becerilerinin olmaması durumunda kişi ahlaki olarak kabul edilebilir davranışlar sergileyemez ve davranışları evrensel hukuka göre kabul görmez. Bu becerilerin yeterli olmamasının nedeni bir kişinin kendisini başkalarının yerine koyarak empati yapabilme yetisine sahip olabilesidir. Bu durum, kişinin her zaman bunu yapabileceğini göstermez (örnek olarak birbirleriyle kavga eden kardeşler düşünülebilir).

Aşağıdaki örnekler bu durumu açıklamaya yardımcı olabilir. Toplumda, mevcut düzenin devam ettirilebilmesi için insanların uyması gereken yasa ve kurallar vardır. Pek çok kişi başkasına ait bir şeyi çalmanın yanlış olduğunu bilir. Ancak eğer bir şeyin çalınması başka birinin hayatının kurtulmasına sebep olacaksa ne olacak? Bu kutsal amaç için (bir hayat kurtarmak) yasaı çiğnememiz doğru mudur? Bu bir tür ahlaki ikilemdir¹. Bu durum, bir kişinin ahlaki muhakeme seviyesinin değerlendirildiği bir ikilem türüdür. Pek çok çocuk ahlaki olarak düşük bir seviyede bulunur. Kötü bir şey yaptıklarında yürümeye yeni başlamış çocuk gibi görülürler. Ancak çoğunlukla başka birine ait şekeri almanın yanlış olduğunu bildiklerinden değil, diğer kişilerin verecekleri tepkilerden korktukları için böyle bir şeye kalkışmazlar. Çocukların yasa ve kurallarla ilgili uyum

¹ Bu ikilem ile ilgili daha detaylı bilgi için Kohlberg’in Heinz’in ikilemi üzerine geliştirdiği ahlaki gelişim kuramına bakılabilir; Çağdaş, Aysel ve Seçer, Zarife (2002), *Çocuk ve Ergenlik Sosyal ve Ahlak Gelişimi*, Nobel Yayın Dağıtım.

eğitiminden geçirilmesi gerekir. Yasalar ve kurallar olduğunu anladıkları zaman, yaptıkları kötü bir şeyin ciddi bir probleme yol açacağını idrak ederler. Bir çocuğun kötü bir şey olduğunda büyük kardeşi tarafından suçlanmasının sebebi budur. Yakalanmadığınız sürece başka birini suçlamada herhangi bir sorun yoktur. Bu durum suç işlemiş pek çok ergenin düşünceleriyle bağdaşmaktadır.

Çocuklar, büyüdükçe daha olgun düşünmeye ve muhakeme yeteneklerini geliştirmeye başlarlar. Böylece, bir kişiyi kasten incitmenin doğru olmadığı, kırmızı ışıkta beklenmesinin nedeni ve bir dükkân sahibi bizden daha fazla paraya sahip olsa bile, kendisi, başkaları veya toplum açısından onun dükkânından bir şey aldıktan sonra para ödmeden çıkmanın doğru olmadığını idrak etmeye başlarlar. Ergenlik dönemi sırasında, pek çok kişi muhakeme kapasitesini daha yüksek bir seviyeye taşıyarak geliştirir. Anne babaları ve arkadaşlarıyla dünyanın başka yerlerinde insanların açıktan ölmesini protesto etmek amacıyla sokaklarda oturma eylemi yapmanın doğru olup olmadığını tartışırlar. Nükleer santralleri protesto ederken tutuklanmak (kanunları çiğnemek) doğrudur, çünkü nükleer silahların yaygınlaştırılması dünyanın hiçbir yerinde kabul edilemez bir olaydır.

Bilişsel olgunlaşmayla birlikte, ergenlerin diğer kişilerin düşüncelerini kabullenme ve problem çözme yetileri de gelişir. 13-19'lu yaşlara özgü olan ve hakkında uzun araştırmalar yapılan bir olgu da ergenlik bencilliğidir. Ergenlikte benmerkezci olmak genellikle iki olguyla ilgilidir: (1) artan içine kapanıklık duygusu (hayali kişiler varmış gibi düşünme) ve (2) tahrip edilemezlik ve eşsizlik hissi, "bana bir şey olmaz" inancı (kişisel söylence). Hayali izleyiciler bazı ergenlerin ne giyecekleriyle ilgili saatlerce endişe etmesini açıklamaya yardım eder. Bir partiye gidip gömleklerine hardal döktükleri zaman herkesin bu durumu göreceği ve onlarla alay edeceğine inanırlar. Başkalarının ne düşüneceğine bağlı olan bu içine kapanıklık ve tedirginlik hali (çünkü alenen herkes onlara dikkat etmektedirler) arkadaş çevresiyle olan sosyal ilişkilerden büyük önem taşımaktadır (Flannery, 2006: 105).

Pek çok ergen, sonsuza kadar yaşayacaklarına ve yenilmez olduklarına inanırlar. İçkiliyken araba kullandıklarında bile kötü bir şey olmayacağına inanırlar. İlginç olan ise ergenin sorumluluk bilincini taşıması ruh sağlığını olumlu yönde etkilemekte ve bu algılama bireyin daha az sorun yaşamasını sağlamaktadır (Kapıkıran, 2008: 147). Bu kategoride ele alınabilecek ergenler uyuşturucuyu bir kez denemelerine rağmen daha fazla miktarda isterler.

Bu dönemde ergenler yaşadıkları fiziksel ve bilişsel değişimlerle nasıl mücadele edebilecekleri hakkında pek fazla bir fikirleri yoktur, çünkü hayatlarında ilk defa başlarına gelen bu değişimlerle mücadele edebilecek

yeterli tecrübeye ve şuuraltı müktesebatına sahip değildirler. Normların kendilerini kısıtlayan birer engel olduğu algısıyla norm dışı davranışlara girerek bir bakıma kendilerinin rüştlerini ispat etme gayretinde bulunurlar veya kendilerinin özgürlük alanlarını genişlettiklerine inanırlar. Hâlbuki toplum tarafından bireyleri sınırlayıcı olarak ihdas edilen normların çiğnenmesi o kişinin sapkın bir davranışa girdiğinin göstergesidir. Her sapkın davranış suç olarak etiketlenmemiş olsa bile, bu davranışlar bireyi daha fazla norm ihlal etmeye sürüklemekte ve neticede şiddete eğimli bir birey olmaya doğru gitmektedir. İşte bu bölümü takip eden tartışmada ergenlerin şiddete yönelme süreçleri konusu ele alınacak ve bunun nedenleri üzerinde durulacaktır.

Şiddete Yönelme

Şiddetin ürperten bir yönü de şiddete yönelen gençlerin empatiden yoksun bir karaktere sahip olmaları, geleceğiyle ilgili ümitsizlik hissine kapılmış ve kendilerine ne olacağını bilmediklerinden kontrol hissinden yoksun olmaları ve çoğu zaman anti sosyal davranışlar içinde olmalarıdır (Esen, 2003: 84). Şiddet eskisinden daha teşvik edici bir durumdur. Ergenlerin arkadaşları önünde bir saygısızlıkla karşılaşmaları durumunda saldırgan veya şiddet içeren bir tavırla hareket etme ihtimalleri fazladır. Arkadaş baskısı bir yana, pek çok ergen birilerinin kendilerine alay edercesine bakmasından dolayı kolayca saldırgan olabilir veya şiddet içeren biçimde hareket ederler.

Şiddetle ilgili tepkisel ve dürtüsel artış kısmen de olsa beyin gelişimini etkilemektedir ve gittikçe daha fazla çocuk sürekli şiddetin var olduğu çevrelerde önceden tahmin edilemeyen şiddetin mağdur veya tanıkları olmaktadır. Sadece şiddete maruz kalma ihtimalleri artmamakta, aynı zamanda şiddet yoğunluğunu, öldürücülüğünü ve hızını da arttırmaya başlayormuş gibi görünmektedir. Beyin gelişimiyle ilgili son araştırmalar bu tip şiddete maruz kalma durumlarının beyini ödüllendirebileceğini, çünkü ergen beyinlerindeki yenilikleri araştırın mekanizmaların dürtüleri kontrol eden veya duyguları düzenleyen yetilerden daha aktif olduklarını göstermiştir (Chambers vd., 2003: 1043).

Örneğin, sürekli stres ve korku ortamında yetişen ve beyin gelişimi de bu deneyimlere bağlı olarak gelişen çocukların dürtüleri tehdit eden itici tepkimelere maruz kalma riski daha yüksektir. Bu eskiden beri süregelen bir içgüdüdür ve aynı çevresel tehditlere gereğinden fazla maruz kalınmasından dolayı beyinde yer etmeye başlar. Buradaki sorun çevrelerindeki yansız veya belirsiz dürtülerin kavramsal bozukluklarından dolayı karmaşık bir hal alır. Yeterince açık olmayan kavramlar tehdit edici olarak algılanır ve saldırgan gençler bu belirsizlik esnasında kızgınlık, düşmanlık veya şiddet dürtüsüyle

hareket eder. Bu gençler psikolojik açıdan sürekli aktif halde bulunurlar. Akıl sağlığı sorunları (örneğin, depresyon, endişe, öfke) genellikle bu davranış bozukluklarına katkıda bulunurlar ya da en azından çeşitli sosyal olgulara ergenin uygun şekilde tepki verememesine neden olurlar.

Bu konuyu örneklendirmek çevremizde olanlardan kaynaklanan davranış bozukluğuyla ilgili problemlerin saldırı ve şiddet riskinin artmasına nasıl yol açtığına anlaşılması için faydalı olacaktır. İki ergen erkek, sınıflar arasındaki uzun ve kalabalık koridorda hareket etmektedir. Bu durumda, genelde pek çok okulda taşkınlık en üst seviyededir; koridorlar çok düzensizdir, aşırı gürültü vardır ve pek az yetişkin bu anda ne olup bittiğine dikkat eder. İki çocuğun kazara birbirlerine çarptıklarını ve yollarını keşitirdiklerini varsayalım. Bu iki erkek çocuktan birisi okulda kabadayı olarak nam salmıştır ve kızlara sözlü tacizde bulunarak zaman zaman da kendinden küçük olan veya kendine güveni az olan arkadaşlarının öğlen yemeğini veya parasını almaktadır. Yere düşen kitaplarını hızla topladıktan sonra, sinirli çocuk durur ve diğer çocuğa bağırır: “Hey, bunu neden yaptın?” der ve onu sert bir şekilde iter. Diğer çocuk sakin bir şekilde cevap verir “Bu bir kazaydı, bunu kasten yapmadım”. Ancak sinirli çocuk bu cevaba aldırılmamıştır ve çoktan diğer çocuğa fiziksel saldırıya başlayarak, ona yumruk vurmaya ve onu bir saldırgan olarak algıladığı için ona karşı kinini kismaya başlamıştır.

Burada ne olmuştur? Öncelikle, bu durum açık bir şekilde kişilerarası çatışmaların ve anlaşmazlıkların çözüm sürecinde ortaya çıkan öfkenin ve acının “aklı” nasıl gölgelediğini göstermektedir (Türnüklü ve Şahin, 2004: 47). Olaya bakacak olursak, saldırgan çocuk koridorda aşırı teyakkuz halinde yürümektedir. Diğer çocuk kendisine çarptığında, bu çarpmayı yanlış yorumlaması ve diğer çocuğun bunu kasten yaptığını düşünmesi ihtimali fazladır. Başka bir deyişle, diğer çocuğun amacını (kasıtlıydı) ve davranışını (beni incitmeye çalıştı) kavramsal olarak yanlış yorumlamıştır. Sorun anlaşılmalıdır, çünkü yapılan şey hızla yanlış şekilde yorumlandığından, saldırgan çocuğun bu durumda ne yapacağını düşünmesi için yeterli zaman kalmamıştır. Probleme bulunduğu çözümün uygun olup olmadığı ve çözümün doğru olup olmadığına bakıldığında saldırgan çocuğun düşüncelerinde yeterince esnek olmadığı görülür. Son olarak, doğası gereği itici davranışlara sahip olduğu ve empati yoluyla hareket etmediği için, karşıdakini incitip incitmeyeceğini veya bir kavgaya girerek kendisini tehlikeye atıp atmayacağını düşünmeden ve bu durumu umursamadan saldırganca bir tutum sergilemiştir. Odaklanılması gereken ana nokta nasıl incitildiği veya saygısızlık gördüğüdür, bundan dolayı kavgadan başka bir seçeneği kalmamıştır. Bu şartlar altında kavga etmenin ona verilmiş bir hak olduğuna bile inanmaktadır.

Her ne kadar bireysel olarak ergenlerin şiddete eğilimli olmaları önemli ise de, kendilerini rahatlıkla ifade edebilme olanaklarına sahip oldukları yakın çevreleri de bir o kadar belirleyicidir. Özellikle aile fertleri ile olan bağları her geçen gün biraz daha zayıflayan ergenler için toplumdaki rollerini en iyi şekilde yeniden tanımla fırsatları oldukları yer onların arkadaş çevreleridir. Çünkü ergen, fiziksel ve bilişsel olarak yeni bir döneme göç etmiş ve neticesinde yeni göç ettiği bu fiziksel ve bilişsel ortamda kendine yeni bir rol arayışına girmiştir. Bu noktada ise kendisi gibi arayışta olan diğer ergenlerle olan ilişkisi onun davranışları açısından çok belirleyici olmaktadır. Makalenin devamında, ergenlerin ne gibi faktörlerden dolayı ailelerinden uzaklaşarak bu yeni yere göç ettiklerini ve bu yeni çevrenin onların davranışları üzerinde ne gibi bir etki oluşturduğu irdelenecektir.

Arkadaş Çevresi

Ergenlik dönemi sırasında gençlerin, anne babaları veya ailenin diğer üyelerinden çok arkadaşlarıyla vakit geçirdikleri bilinmektedir. Bu durum, birçok aile kavgasının temel nedenidir. Pek çok ergen, aileleri yerine arkadaşlarıyla vakit geçirmeyi tercih ettiklerini belirtirken, aynı zamanda ailelerinin de özellikle yaşayışlarına önemli derecede etki edecek şekilde müdahalede bulunmaya devam ettiklerini kabul etmektedirler. Ergenler nasıl giyinmeleri, ne yemeleri ve arkadaş çevrelerinde kimler bulunmalı gibi günlük konularda flört ettikleri arkadaşlarının etkisinde kalsalar da, hâlen anne babalarının değer sistemlerini önemli bir rehber olarak görürler ve pek çok önemli konuda anne babalarının düşüncelerini değerlendirmeye almaya devam ederler. Bir diğer deyişle, ergenler yaşama ilişkin önemli değerleri ebeveynlerinden almakta, sosyal ilişkilerinde yaşadığı kişisel problemleri konusunda ise hem ebeveynlerine hem de arkadaşlarına danışmaktadır (Demir vd., 2005: 84). Hatta en küçük sorunlarda bile bu böyledir. Örneğin, ABD’de yapılan büyük çaptaki ulusal bir araştırmaya göre, eğer anne babaları sözlü olarak yaptıkları davranışları onaylamadıklarını onlara söylerlerse, ergenlerin uzun süre zarfında başları belaya girmez. Bütün anne babaların yapması gereken; ergen çocuklarına yasadışı uyuşturucu madde kullanmayı denemenin yanlış, uygunsuz ya da iyi olmadığını söylemektir. Anne babaların bu tür uyarıları duymayan ergenlerle karşılaştırıldığında, bu tür uyarıları duyanların böyle olumsuz davranışlara yönelme ihtimali daha düşüktür (Flannery, 2006: 109).

Anne babalar ve ergenler, daha büyük ve daha küçük yaştaki çocuklara oranla, birçok konu hakkında daha fazla münakaşa ederler. Bu durum, anne babaların ergen çocuklarıyla olan iletişimlerinin çocukluk dönemine oranla değişiklik göstermesiyle açıklanabilir. Anne babaların hangi konularda tartıştığı ve hangi şeyleri birlikte yapmaktan zevk aldıklarını gösteren bir video kaset izlendiğinde, tartıştıkları ve bazen çözüm buldukları

meselelerle ilgili birkaç temel sebep olduğu görülmüştür (Flannery vd., 1993: 496). Öncelikle, anne babalar ve ergenlerin her zaman kolaylıkla ifade edilemeyen karışık duygular ve alaycı mesajları daha kolay şekilde ifade edebildikleri gözlenmiştir. Karmaşık mesaja örnek olarak anne babanın ergen çocuğunun yaptığı bir işe (memnun edici bir iş) alaycı bir sesle (olumsuz ses tonu) veya gözlerini üzerinde gezdirerek (olumsuz ve sözsüz davranış) “aferin, iyi iş” demesi gösterilebilir. Bu karmaşık mesajlar ergen çocuklarla anne babalar arasında daha küçük yaştaki çocuklar ve anne babaları arasındakilere oranla daha yaygın şekilde kullanılır. Öte yandan yetişkinlerin olumsuz duygularla hareket etmeleri çocuklarının öz kontrol becerilerini geliştirmelerine engel olmakta, bunun sonucu olarak çocukla yetişkin arasındaki ilişkiler bozulmaktadır (Özmen, 2004: 29).

İkincisi, yaşanan diyalogların sadece negatif yönünün olmadığı, aynı zamanda ergenlerin fiziksel olgunluklarına oranla önemli derecede olumlu yönden uzak olduğu görülmüştür (negatif etkilerle karşılaştırıldığında pozitif etkilerin daha kalıcı olduğu görülür). Son olarak, hayatlarından memnun olan ergenlerin anne babalarıyla olan ilişkilerinin nasıl olduğuna bakıldığında, ilişkilerin memnuniyet seviyesini etkileyen en önemli faktörün babanın ergenle kurduğu diyaloglarda duyguların olumsuz olarak ifade etmesinin olduğu görülür. Diğer bir deyişle, babalarının kendileriyle olumsuz ifadeler kullanarak iletişim kurduğu ergenlerin anne babaya yakınlık seviyesinin düştüğü görülür. Anneleri tarafından sürekli bağırlıp çağrılan veya babalarının kendileriyle pek fazla konuşmadığı ailelere oranla destek veya hoşnutsuzlukların açıkça ifade edildiği ailelerde ergenlerin karşdakini dinleme ihtimali daha fazladır (Flannery, 2006: 110).

Tüm bunların yanı sıra ailenin küçük fertlerine karşı uygulanma ihtimali olan fiziksel şiddet üzerinde yapılan bir araştırmada elde edilen bulgular da çok önemlidir. Öncelikle bilinen şu ki; aile içinde ortaya çıkan öfke ve saldırganlığın etkileri tüm aile bireyleri üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır, ancak özellikle çocuklar ve kadınlar bu etkiye daha çok açıktır (Özmen, 2004: 29). Bu bağlamda Bilgin’in (2008: 47) yaptığı araştırmanın sonuçları dikkate değerdir. Buna göre; eğer bedensel cezanın uygulanması çocuklarda şiddet, saldırganlık ve diğer davranış problemlerine yol açacaksa, bedensel cezanın azaltılması bu davranışların da azalması ile sonuçlanacaktır.

Tütün, alkol veya diğer uyuşturucu maddelerin kullanılmasını içeren olumsuz davranışlarda bulunma ihtimali, arkadaş çevresinden gelen baskıyla ergenlik döneminde oldukça yüksek bir seviyeye çıkar. Arkadaş gruplarının okulda başarısız olan öğrencilerden, okuldan atılmış olanlardan veya sürekli olarak suç teşkil eden davranışlarda bulunan öğrencilerden oluşması durumunda arkadaş çevresinin etkisi gençler için oldukça ciddi bir problemdir. Sosyolojik açıdan bakıldığı zaman, suç işleme noktasında

arkadaş çevresinin rolünün ve anormal davranışlar sergileyen arkadaş grubuna katılma ihtimalinin bir gencin suç veya şiddete yönelip yönelmeyeceğini gösteren önemli risk faktörleri olduğunu söyleyen birkaç teori göze çarpmaktadır (Flannery, 2006: 110).

Arkadaş çevresinin etkisi artmaya devam ederken, pek çok ergen okul ve din gibi kurumların önemini farkına varır. Okuldaki başarısızlığın uzun vadedeki sonuçlarının üstesinden gelmek için çaba harcarlarken, pek çok ergen okula devam etmenin önemli olduğunu farkına varırlar. Pek çok ergen aynı zamanda dinlerinin hayatlarındaki rolünün değerini bilirler ve sürekli olarak dinsel bir aktivite gerçekleştirdiklerinde (Pazar günleri kiliseye gitmek gibi) bunu daha çok yapmayı ve bunun onlara yardım edeceğini düşünürler. Bu olumlu bir bulgudur ve inanç temelli organizasyonlara gençlerin eğiliminin neden arttığını göstermektedir (Flannery, 2006: 110).

Ergen sağlığı hakkında daha fazla bilgiye Kuzey Carolina Üniversitesi'nde gerçekleştirilen Ulusal Ergen Sağlığı Çalışması'ndan (Add Health) ulaşılabilir. Bu kapsamlı çalışma, ABD genelinde yaşayan binlerce ergen ve onların ailelerinden inceleme ve mülakat yoluyla bilgi toplamıştır. Araştırmacılar, çok değişik ergen gruplardan bilgi toplamışlardır: Değişik yerleşim yerlerinden (kentlerde, banliyölerde ve kırsalda yaşayan topluluklardan), çeşitli etnik gruplardan ve farklı ırklardan ve sosyoekonomik olarak her türlü seviyede bulunan kişilerden. Ergen sağlığı araştırmasından elde edilen veriler son birkaç yıldır bilimsel literatüre girmiş ve bu bulgular ergen davranışı ve akıl sağlığıyla ilgili bilimsel yaklaşımların daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Bu çalışma, uyuşturucu madde kullanımı, şiddet, akıl sağlığı, derslerdeki başarı ve ergenlikte gebelik gibi ergenleri ilgilendiren pek çok konuyla ilgili riskli ve koruyucu faktörlerin ayrıntılı şekilde değerlendirilmesinden ibarettir.²

Bu başlık altında incelenmesi önemli olan bir diğer olgu ise cinsel gelişimin, ergenlik döneminin önemli gelişim alanlarından birisi olduğudur (Yöndem ve Güler, 2007). Bu konuda da yaşanan ciddi sorunlar bulunmaktadır. Öncelikle, erken cinsel ilişki ve beraberinde yaşanan sorunlar, ergenlerin eğitimlerinin aksamasına ve toplumsal-ekonomik sorunlara da neden olmaktadır (Mobray ve Labouve, 2002). Herhangi bir ergene tecavüzle ilgili bir soru sorduğunuzda, muhtemelen size tanıdığı bir mağdur veya isteği dışında cinsel ilişkiye girmeye zorlanan biri hakkında bir şey anlatacağıdır. Şiddetle ilgili bir deneyimi anlatan bir ergen hem mağdur hem de fail olabilir (Foshee vd., 1998: 46; Silverman, 2001: 573). Arkadaşı tarafından tecavüze uğrama oranıyla ilgili çeşitli değerlendirmeler vardır

² Ergen sağlığı çalışmasının bulgularına internet üzerindeki şu adresten ulaşılabilir: "http://www.cpc.unc.edu/projects/addhealth"

ancak bunun genellikle yaklaşık %20 oranında olduğu düşünülmektedir. Araştırmalardaki oranların değişmesinin nedeninin araştırma yapılan ergenlerin yaşadıkları yerlerin kentsel veya kırsal kesim ya da banliyö olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Nerede yaşarlarsa yaşasınlar, her beş ergenden birinin şiddet mağduru olduğu ve bundan daha yüksek bir oranla fiziksel ya da cinsel olarak taciz edildikleri bildirilmektedir (Flannery, 2006: 112). Psikolojinin bozulması genellikle fiziksel şiddet sonrası meydana gelmektedir. Durmuş ve Gürkan'ın (2005) yapmış olduğu araştırmada ise lise çağındaki kız öğrencilerin %36,6'sı, erkek öğrencilerin ise %66,7'si kız öğrencilere sarkıntılık yapıldığını gördüklerini ifade etmişlerdir.

Ergen çocuklar biriyle flört etmeye başlar başlamaz onunla konuşulması gerekmektedir. Ebeveynler tarafından şu bilinmelidir ki; flörtünden ayrılması ya da flörtünün terk etmesi gencin depresyon sürecine girmesine ve sapsmiş davranışlara yönelmesine yol açmaktadır (Demir vd., 2005: 104). Bu nedenden dolayı, çocuğun neyin yeri olduğunu, flört arkadaşıyla arasında nasıl sınırlar koyması gerektiğini ve olumsuz bir olay olduğunda nasıl davranması gerektiğini bilmesi gerekir. Onların bunları düşünürken yalnız kalmalarına izin verilmemelidir. Ancak bilinen bir diğer gerçek ise, ergenlerin diğer konularda olduğu gibi cinsellik konusunda da genellikle bilgi kaynağı olarak yetişkinler yerine akranlarına daha çok başvurduklarıdır (Yöndem ve Güler, 2007). Bu nedenden dolayı bu konularda onlara yardım etmek için yanlarında olduğundan ve istedikleri her zaman destekleneceklerinden emin olmaları sağlanmalıdır.

Her ne kadar arkadaş çevresi ergenin sahip olduğu olumlu ya da olumsuz potansiyelin ortaya çıkmasında etkin bir rol oynasa da kimi durumlarda arkadaş çevresi sadece potansiyeli ortaya çıkarmakla kalmamakta ve ergen için yeni normlar ortaya koymaktadır. Özellikle bir süreden bu yana devam etmekte olan gruplara üyelik noktasında bireyin grup tarafından kendisine verilen normlara uymaktan başka bir çaresi olmamakta ve kendi gibi arayış içinde olan ergenlerden ziyade karşısında yapısal bir ilişkiler örüntüsü bulmaktadır. Bu noktada ise sapkın davranışlar içinde bulunan gruba kabul edilebilmek ve onlarla birlikte olmak adına daha kolay bir şekilde sapkın davranışlara girebilmektedir. Bu bağlamda, aşağıdaki bölümde sapkın davranışların norm haline geldiği çetelerin ergen üzerindeki etkisi ele alınacaktır.

Çeteler ve Şiddet

Ergenliğin başından ortasına kadar olan dönemde en önemli olgulardan biri çeteler ve çetelerle ilgili faaliyetlere katılma riskinin daha yüksek olmasıdır. Kalabalıkta 'farkların', fark edilememesi ve aynı veya

benzer olmanın erdemi ön plana çıkarıldığından çeteye üye olma güdüsü de kalabalık içinde fark edilmeden kendisi olabilme amacını da içerdiği söylenebilir (Yaman, 2006: 4). Bir çetenin nasıl oluştuğu hakkında pek çok tartışma süregelmektedir, ancak bundan da önemlisi çocukların çetelere katılmayı neden sonlandırdıkları ve çeteden ayrılmak istediklerinde bunu nasıl yapacakları da tartışılması gereken konulardandır.

Çeteler, genellikle bir grup gencin oluşturduğu, bir lideri ve hiyerarşik yapısı bulunan ve biraz resmi ve örgütsel bir yapıya sahip toplulukları ifade eder ve genellikle kendilerine mahsus bir alanda faaliyet gösterirler. Çetelerin hareket tarzları veya faaliyetleri bazen suç olarak nitelendirilir. Bu alanda yapılan araştırmalar, suça bulaşmış çocuklarla arkadaşlık eden bir çocuğun suça yönelmesi olasılığı da oldukça yüksek olduğunu ortaya koymuştur (Yıldız, 2004; Işık, 2006). Bu ölçüt çetelerin asosyal ergenlerden oluşmasından dolayı ortaya çıkmıştır.

Çetelerin üyeleri kimlerdir? Üyeler, yaşları genellikle 14'ten 24'e kadardır ve en fazla üye sayısı 17'li yaşlardadır. Ancak bazı araştırmalar 8 yaşlarındaki çocukların bile çetelere katıldığı ve hapisanelerde bulunan pek çok yetişkinin de bu çete hayatına katıldığını göstermektedir. Pek çok geniş çaplı araştırmalar herhangi bir yerde yaşayan ergenlerin % 5'i ile %8'inin çetelere katılma riskine sahip olduğunu göstermiştir (Flannery, 2006: 112).

Yapılan bir araştırmayla, çetelere özenmeden çetelere katılma ve tutuklanmaya kadar olan bir süreç yaşandığı tespit edilmiştir. Pek çok üye ortalama olarak 13'lü yaşlarda çetelerle temas kurmaya ve çetelere katılmaya başlamaktadırlar. İlk tutuklanma yaşı yaklaşık 14'tür ve bu olay çeteyle temasa geçtikten aşağı yukarı bir yıl sonra meydana gelir. Uyuşturucu madde ve şiddet suçlarının öne çıkmasından birkaç yıl önce hırsızlık suçlarından dolayı tutuklanma sayısı zirve yapmaktadır. Araştırmacılar, çetelere üye olmanın koruma sağlamadığını ve çete liderlerinin tutuklanma oranının azalmasının sebebinin de önceden hapsedilme ve ölüm yüzünden olduğunu belirtmektedirler. Çeteler erkekler tarafından yönetilmesine rağmen, kadın çete üyeliği ve kadın çete üyeleri arasındaki şiddet oranı erkelerdekinden daha hızlı bir oranda artmaktadır (Flannery vd., 1994a: 180).

Bir çeteye katılmanın yararları nelerdir? Bazı gençlere göre, bir gruba kabul edilmek veya grubun bir parçası olmak çok güçlü bir motivasyon olan sosyal desteğin artmasını sağlar. Yapılan araştırmalarda ergenin, grup ortamında güç, aidiyet ve güven kazandığını göstermektedir. Tek başına yapamayacağını düşündüğü işleri akranlarıyla birlikte karar vererek ortaklaşa yapmaya çalışır (Demir vd., 2005: 84). Evde maruz kaldıkları kötü muamele veya reddedilme hissinden dolayı pek çok genç çetelere katılmaktadır. Düzensiz, karışık ve suç oranı yüksek olan yerlerde yaşayan bazı gençlere göre, çeteler aynı zor şartlarla karşı karşıya olan arkadaşlarla sosyal etkileşim kurmayı ve birbirini seven bir grup için

yaşamayı önermektedir. Bir çete üyesi olmanın gerçek faydalarından birisi de suç teşkil eden faaliyetlerle ilgilidir. Çete üyesi olan ergenlerin çete üyesi olmayanlara oranla uyuşturucu satışı vasıtasıyla daha fazla para kazandıkları bilinmektedir (haftalık ortalama %50 daha fazla kazanmaktadırlar). Bütün çetelerin uyuşturucu işi yapmadıkları düşünüldüğü zaman çete üyesi olmanın gerçekten de ekonomik yarar sağladığı görülecektir. Çünkü aracılık yaparak para kazanılan çetelere üye olduğunda uyuşturucu satarken yakalanma riski azalacaktır (Flannery, 2006: 113).

Çete üyesi olmayanlarla karşılaştırıldığında çete üyesi olan gençler ne yaparlar? Gençlerin zamanlarını nasıl harcadıklarıyla ilgili yapılan araştırma sonucunda çete üyesi olan ve olmayan gençlerin günlük faaliyetleri arasında dikkat çekici farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Çete üyesi olmayan gençlerin çete üyesi olanlara göre daha fazla sportif faaliyette bulunurlarken, çete üyeleri partiler yapmakta, konserlere katılmakta, beraber takılmakta, karşı cinsten çete üyeleri için kavga etmekte (vurulma ya da cinayetle sonuçlanan şiddetli kavgaları da içerir) alkol almakta, uyuşturucu kullanmakta ve satmakta, bahis oynamakta ve duvarlara yazılar yazmaktadırlar. Bu farklılıklara rağmen, çete üyesi olan ve çete üyesi olmayan gençlerin aralarında pek çok benzerlik de bulunmaktadır (Flannery, 2006: 113).

Bir çete üyesi olmak bir gencin şiddete maruz kalma, şiddet mağduru olma ve saldırgan, suç teşkil eden veya şiddet içeren bir davranışta bulunma ihtimali (bazen bu durum baskıyla olur) riskini artırır. Aynı zamanda ciddi akıl sağlığı problemi yaşama riskleri de artar. Çete üyesi gençler intihar etmeyi ve kendilerine zarar vermeyi daha fazla düşünürler. Çete üyesi gençlerin aynı zamanda çete üyesi olmayanlara oranla daha yüksek oranda uyuşturucu madde kullandıkları tespit edilmiştir. Uzun vadedeki durumları iç açıcı değildir. Hem kızlar hem de erkekler için bir çete mensubu olmak cinsel ilişkiye erken başlamak, güvensiz seks, erken gebelik ve bir çocuk sahibi olmakla ilişkilidir. Aktif çete üyeleri çete üyesi olmayan arkadaşları kadar uzun yaşamazlar ve yetişkinliklerinde eğer hapiste değillerse genellikle az memnun edici ve az kazandıran bir işe sahip olurlar (kısmen okul hayatındaki başarısızlıktan kaynaklanır). Çete üyesi gençlerin cinayet ve şiddet suçlarını daha yüksek oranda işledikleri tespit edilmiştir. Burada çetelerle ilgili cinayetlerin uyuşturucu sorunundan değil, şehrin bir bölümüne sahip olma mücadelesinden dolayı meydana geldiğini söylemek faydalı olacaktır (Flannery, 2006: 114).

Sapkın bir gruba üye olmuş bir ergenin ne gibi davranışlara girebileceği yukarıda kısaca özetlenmiştir. Ancak, ne var ki ergenlerin karşı karşıya oldukları en önemli tehditlerin başında ise uyuşturucu madde kullanımı ve buna bağlı olarak işlenen diğer suçlar gelmektedir. Özellikle uyuşturucu konusunda çok düşük seviyede bir tolerans eşliğine sahip olan

ergenlerin buna bağlı olarak işleyecekleri suçlar da çeşitlilik göstermektedir. Her türlü şiddetin daha kolay işlenir hale geldiği bu noktada ise ateşli silahlara daha kolay erişebilirlik ergenler için daha büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Aşağıdaki bölümde özellikle uyuşturucu merkezli bir analiz sunulacaktır.

Uyuşturucular, Ateşli Silahlar ve Şiddet

Uyuşturucu madde ve ateşli silah kullanımı şiddet suçu işleme riskini artırır. Araştırmalar tutarlı bir şekilde ateşli silaha sahip olmanın intihar, kazara yaralanma ve birisiyle tartışıldığında silah kullanma riskinin arttığını göstermiştir (Wilkinson ve Fagan, 2001: 112). Son yirmi yılda gençler arasında tırmanan şiddet anlaşılma çalışıldığında, uyuşturucu madde ve ateşli silah kullanımının gençler arasında cinayet faili veya mağduru olma riskini dikkate değer derecede arttırdığı görülür (Miller vd., 2002: 269). Eskiden yumruklarla yapılan kavgalar artık ölümcül silahlarla yapılmaktadır. Depresyon geçiren veya alkolün etkisi altında olan gençler hayatlarına silah olgusunu yerleştirmişlerdir. Ergenler, uyuşturucu ve alkolü başkalarına şiddet uygulamalarına izin veren bir araç olarak görmektedirler. Erken yaşta alkol ve sigara ile tanışan çocukların suça yönelmesi daha kolay olmaktadır (Işık, 2006).

Ölüm oranının daha fazla artmamasının en önemli sebeplerinden birisi acil ve tıbbi servislerde meydana gelen gelişmelerdir. Ateşli silahla meydana gelen ciddi yaralanmalarda bir ölüme karşılık beş hayat kurtarılmaktadır. Hal böyleyken, ABD’de 25 yaşın altındaki gençler arasında ateşli silahtan dolayı ölüm oranı diğer sanayileşmiş ülkelerdeki oranı geride bırakmaktadır. Diğer pek çok ülkede, gençler arasında cinayete kurban gitme oranı en fazla 100.000’de 3 ila 5 arasında değişmektedir. ABD’de aynı yaş grubu incelendiğinde bu oran 100.000’de 22 olarak görülmektedir (herhangi bir ülkeden yaklaşık 5 kat daha fazla) (Hennes, 1998: 270). Öte yandan, 1990’lı yıllarda ABD’de gençlerin karıştığı her 4 cinayet olayının 3’üne 26 farklı ülke mensubu gencin karıştığı görülmüştür. Ateşli silahlar yüzünden ölen gençlerin sayılarına bakıldığı zaman diğer bütün ülkelerin toplamından 26 kat daha fazla olan ABD’nin açık farkla birinci olduğu görülür (Center for Disease Control and Prevention, 1997: 102).

Gençler neden silah taşırlar? Bazı araştırmalar bu durumu silah taşınarak kazanılacağına inanılan güç, kontrol ve otorite hislerinden dolayı olduğunu savunurlar. Birçok genç kendilerini korumak amacıyla silah taşıdıklarını ve silah kullanma niyetinde olmadıklarını söylerler, ancak olası bir çatışma ihtimali hissettiklerinde silahlarının olması bunu diğer kişiye karşı kullanma risklerini artırır. Silah taşıma, çete üyesi gençler ve mahkûm olmuş gençler arasında oldukça yaygındır. Çete üyesi gençlerin yaklaşık

yüzde 80'i gizli bir silah taşıdıklarını, hapisteki gençlerin yarısından fazlası da geçmiş yıllarda düzenli olarak silah taşıdıklarını itiraf etmektedirler. Hatta bu gençlerin yüzde 10'u okula bile gelirken kendilerini korumak amacıyla okula silah getirdiklerini itiraf etmişlerdir (Flannery, 2006: 115). Durmuş ve Gürkan'ın (2005) yapmış olduğu araştırmada ise genel liselerden mezun olan öğrencilerin %22,1'i okula giderken yanında bıçak, muşta, şiş, sopa, zincir vb. bir alet taşıdığını ifade etmişlerdir.

Silah taşıyan gençlerin sayısından daha ürkütücü olan ise, bir silahı yasal veya yasadışı yollardan elde etmenin daha kolay olmasıdır. Lise öğrencileri üzerinde yapılan çoğu araştırmada, öğrencilerin yaklaşık olarak sadece üçte biri bir silah almak istediğinde zorlukla karşılaştığını ifade etmiştir. Lise öğrencileri arkadaşlarından veya akrabalarından ödünç silah alabilmekte veya sokaktan silah satın alabilmektedirler. Sonuç olarak, hep aynı mesele ortaya çıkmaktadır; silahla uyuşturucu bir arada kullanıldığı zaman korku ve şiddetin karışımı olan patlamaya hazır bir durum meydana gelir (Flannery, 2006: 115).

Ergenlikle uyuşturucu madde kullanımı ve akıl sağlığı arasında nasıl bir ilişki vardır? Uyuşturucu madde veya alkolün etkisi altında oldukları zaman ergenlerin intihara teşebbüs oranında dikkate değer bir artış olmaktadır. Pek çok ergen depresyon, endişe veya stres duygularından geçici olarak kurtulmanın bir yolu olarak uyuşturucu kullanmakta ve bunu bir tedavi yöntemi olarak algılamaktadırlar. Uyuşturucu maddeler, ümitsiz ve içinden çıkılmaz gibi görünen durumların üstesinden gelmekte kullanılan bir ilaç gibi algılanırlar. Uyuşturucu madde kullanımı aynı zamanda yakın arkadaşlar arasındaki şiddet olaylarıyla ilgili olan önemli bir faktördür ve ergenin ilişkilerini doğrudan etkiler. Uyuşturucu madde kullanımı genellikle akıl sağlığı problemlerini de beraberinden getirir. Bunun yanı sıra davranış bozukluğu, dürtü kontrol problemleri, öfke ve anti sosyal davranış gibi şiddetle ilgili olan ciddi davranış sorunlarıyla da bağlantısı bulunmaktadır (Flannery, 2006: 115).

Uyuşturucu madde kullanan ergenlerin sayısı kaçtır? ABD'de ortaokul öğrencileri üzerinde yapılan araştırma altı ve yedinci sınıf öğrencilerinin yaklaşık yüzde 10'unun esrar, üçte birinin ise bira, şarap veya sigarayı denediklerini ortaya çıkarmıştır. ABD'de yapılan yıllık ulusal araştırmalar, her on lise öğrencisinden dördünün hayatları boyunca en az bir kez esrar kullandıklarını ortaya çıkarmıştır. Lise öğrencileri arasında diğer yasadışı uyuşturucuların kullanım oranı yaşanan yer, etnik köken ve cinsiyete göre farklılıklar göstermektedir. Ancak, lise öğrencilerinin yüzde 20'nin biraz üstündeki bir oranla kokain, metamfetamin, ekstazi, LSD veya eroin gibi yasadışı uyuşturucu maddelerden en az birini kullandıkları bildirilmektedir. Uyuşturucu madde kullanan ergenlerin neredeyse tamamının tütün ve alkol geçmişi olduğu, dolayısıyla uyuşturucu

kullanımına giden süreçte bunların risk faktörü oluşturan geçiş kapıları olduğu söylenmektedir. Şiddet açısından, bazı yeni araştırmalar silah taşıma ve kavga etmenin sadece alkol veya uyuşturucu kullanımıyla değil, aynı zamanda sigara kullanımıyla da bağlantılı olduğunu göstermişlerdir (Escobado vd., 1997: 68).

Suçluluk ve şiddet gibi kişisel faktörler de madde bağımlısı olacaklar için risk oluşturmaktadırlar. Uyuşturucuların denenmesi ve kullanılmasına ne kadar erken başlanırsa, bir ergenin uyuşturucu kullanma sürecine girişi de o kadar hızlı olmaktadır. Sosyalleşme, olanaklar ve genetik faktörler de bu süreçte etkili olurlar. Anne babaların veya daha yaşlı aile üyelerinin alkol veya uyuşturucu madde kullandığı ortamlarda yetişen ergenlerin sosyal bir ortamda yetişen ergenlere oranla alkol veya uyuşturucu madde kullanma ihtimalleri daha yüksektir. Bir diğer araştırmada, uyuşturucu madde kullanan arkadaşlarla aynı ortamda bulunma ve arkadaş baskısına duyarlı olmanın diğer ailesel ve kişisel faktörlere oranla ergenliğin ilk dönemlerinde uyuşturucu kullanmayı etkileyen daha önemli faktörler olduğu görülmüştür (Flannery vd., 1994b: 198).

Uyuşturucu madde kullanım süreci iyi kurgulanmıştır ve gençler arasında tutarlılık gösterir; yani denemeden sonra kullanma ve bağımlı olmaya uzanan süreçte çok az istisna görülür. Pek çok genç uyuşturucudan önce tütün kullanmaktadırlar ve buna çok erken yaşta başlarlar (yaklaşık yüzde 25'lik kısım 13 yaşından önce sigara kullanmaya başlar). Ancak bu durum sadece sigara kullanımıyla sınırlı değildir. Yapılan araştırmalar, hem burna çekilen hem de tütünü çiğnenen ve sigara gibi bağımlılık yapan (ve aynı zamanda ağız kanserine de yol açan) dumansız tütün kullanımının da arttığını göstermektedirler. Tütünden sonra, gençler likörü denemeden önce bira veya şarabı denemektedirler. Likörden sonra, gençler içe çekilen maddeleri, esrarı ve amfetaminleri denemektedirler. Daha sonra, şekilleri ve işlevleri değişen daha güçlü uyuşturucular denemektedir. Bu zaman süresince, bağımlıların seçtiği uyuşturuculara örnek olarak kokain verilebilir (tablet veya toz şeklinde), daha sonra gençler bir süre eroin kullanırlar ve daha sonra da met amfetamin veya GBH (afrodizyak bir uyuşturucu) kullanırlar (Flannery, 2006: 116). Ergenlerin uyuşturucu kullanımıyla ilgili yapılan araştırmalar bazı gerçekleri açık şekilde ortaya koymaktadır:

- Madde kullanımına erken başlayanlar geç başlayanlara göre uyuşturucu madde kullanma sürecini daha hızlı şekilde geçirmektedirler,
- Madde kullananlarla birlikte vakit geçiren gençlerin, madde kullananlarla arkadaşlık etmeyenlere göre madde kullanma riski daha yüksektir,

- Bir kimsenin bir maddeyi denedikten sonra bağımlı olup olmayacağı ve uyuşturucu maddelere ilgi duymayanların bunları bir gün denemek isteyip istemeyecekleri hakkında kolaylıkla ön tahminde bulunamayız,
- Bir ergen uyuşturucu bir maddeye bağımlı olduğu zaman, önceki yaşayış tarzına geri dönmesi oldukça güç, uzun ve acı veren bir süreçtir ve genellikle başarısızlıkla sonuçlanır (Flannery, 2006: 116-117).

SONUÇ

Ergenlik, ilişkilerde, fiziksel görünüşte, duygusal dengede ve zihinsel kapasitede pek çok değişiklik ve geçişlerin yaşandığı bir dönemdir. Ergenler bilişsel olarak farklı bir yapıdadırlar, çünkü artık soyut kavramları daha çok düşünmeye, daha karmaşık problemler çözmeye, diğer kişilerin bakış açılarını anlamaya başlar ve önceki durumlarına göre ahlaki ve etik bakımdan daha yüksek bir sağduyuya sahip olurlar. Ergenler, bu dönemde bağımsız olma ve kimliklerini bulma yolunda çok zorlu bir süreçten geçmeye başlarlar. Ergenlerin bu dönemde suç işleme, şiddete başvurma, çete faaliyetlerine katılma ve uyuşturucu madde kullanma ihtimalleri fazladır. Bu makalede, ergenlik döneminde meydana gelen pek çok değişiklikler, bilişsel gelişim, şiddete yönelme, arkadaş çevresi, çeteler, uyuşturucu madde kullanımı ve şiddet konuları detaylı olarak ele alınmıştır.

Hayatımızın en önemli dönemeçlerinden biri olan ergenlik üzerine yapılmış tüm çalışmaların genel olarak ortaya koydukları kanaat bu dönemin bütün aile fertleri için zor geçtiğidir. Yapmış olduğumuz bu çalışmada da benzer sorunların farklı ve olumlu sonuçlar ortaya çıkarabilmesi için neler yapılabileceğine dair değişik yaklaşımlar üzerinde durulmuştur. Ergenlik dönemi kendi başına önemli bir safha olsa da ebeveynler çocukları ergenlik dönemine girinceye kadar bu duruma ilişkin hazırlıklarını tamamlamak ve bu döneme hazırlıksız yakalanmamak durumundadırlar. Çünkü çocuklara karşı tutumlarda yapılacak olan ani değişiklikler çoğu zaman çocuk / ergen tarafından kuşkuyla karşılanmakta ve istenilen sonuca tam olarak ulaşılamamaktadır. Bu nedenden dolayı, ebeveynler tarafından çocuklarına karşı ergenlik öncesinden itibaren tutarlı tavır ve davranışlar sergilenmeli ve ani değişikliklerden kaçınılmalıdır. Çocuk, ergenlik dönemine geçişte yaşadığı fiziksel, zihinsel ve duygusal değişiklikleri zaten kendi başına atlatabilmesi zor iken aynı zamanda ebeveynlerinde meydana gelecek ani değişikliklerle de uğraşması bu süreci biraz daha zorlaştıracaktır. Kendisine özellikle bu dönemde destek olmalarını beklediği ebeveynlerinde göreceği olumsuz yaklaşımlar onu gereğinden fazla tepki vermeye itebilecektir. Yukarıda da bahsettiğimiz tartışmaların önemli bir kısmı da bu geçiş

dönemine ebeveynlerin önceden yeterince hazırlanmamaları nedeniyle bu dönemin zor geçtiğini belirtmiştir.

Ailesinden ayrı olarak bir birey olma yolunda olan ergen, genellikle karşılaştığı bu yeni durumu algılamakta yetersiz kalmaktadır. Aynı zamanda sorunlar karşısında mücadele edebilecek yeterli tecrübeye de sahip olmayan ergen, ailesi tarafından kendisine sağlanamayan desteği dışarıda arkadaş gruplarında aramaktadır. Bu yetersizliklerden dolayı karşılaştıkları sorunların çözümü noktasında sabırsız davranmaktadırlar. Sorunlarıyla baş edebilecekleri toplumsal normları ihlal ederek kendilerine yeni bir hareket alanı oluşturmakta ve norm ihlali onlar için yeni bir norm halini almaktadır. Bu nedenden dolayı kendilerini daha rahat ifade ettikleri bu yeni ortamı içselleştirmekte ve bu yeni normlara göre hareket etmek onlar için daha kolay gelmektedir. Yaşadıkları fiziksel ve bilişsel değişimlere adapte olmakta yetersiz kaldıklarında ise bu yetersizliklerini şiddet kullanmaları halinde ortadan kaldıracabileceklerine veya en azından bunun etkisini minimuma indirebileceklerine inanmaktadırlar. Bundan dolayı, her türlü sorunları çözmeye yeterli donanımına ve tecrübeye sahip olmadıkları için de her zaman için kısa vadeli çözümler üretmeyi daha etkili bir yol olarak kabul etmektedirler. Her ne kadar ergenler için göç ettikleri bu yeni dönem keşfedilmemiş topraklar konumunda olsa bile ebeveynleri bu konuda daha duyarlı ve hazırlıklı olmakla yükümlüdürler.

Ergenlik dönemindeki değişiklikler, önemli çatışmalar ve karışıklıklar ortaya çıkarır, ancak ergenlikteki stres ve gerilim kaçınılmaz değildir. Değişikliğe hazırlanmak, önceden belirlenmiş olan en kötü durumu beklemekten farklıdır. Çok az ailenin bu dönemi sorunsuz atlattığı da bir gerçektir. Bu süreçte çarpışmalar yaşanabilir, ancak çocuklar araç enkazları gibi yolda kalmazlar. Ara sıra zincirle çekilmeleri ve her zaman bakımlarının yapılması gerekir. Bu yolda aynı zamanda dik yokuşlar ve beklenmeyen virajlarla karşılaşılabilir. Bunların hiç birinin biraz dikkat, biraz çaba, verebileceğinizden daha fazla destek ve yol boyunca meydana gelebilecek beklenmeyen şeylerin üstesinden gelmek için esneklik göstermeden güvenli şekilde aşamayacağını bilmemiz gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- BİLGİN, Asude. (2008), "Aile İçi Bedensel Cezaya İlişkin Bir Çalışma", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 41 (31):29-50.
- Center for Disease Control and Prevention. (1997), "Rates of Homicide, Suicide, and Firearm-related Deaths among Children, 26 Industrialized Countries", *MMWR*, 46:101-105.
- CHAMBERS, R. Andrew; TAYLOR, Jane ve POTENZA, March. (2003), "Developmental Neurocircuitry of Motivation in Adolescence: A Critical Period of Addiction Vulnerability", *American Journal of Psychiatry*, 160:1041-1052.
- ÇAĞDAŞ, Ayşe ve Seçer, Zarife. (2002), *Çocuk ve Ergende Sosyal ve Ahlak Gelişimi*, Nobel Yayın Dağıtım.
- ÇUBUKÇU, Hatice ve SİVASLIGİL, Pınar. (2007), "7. Sınıf İngilizce Ders Kitaplarında Cinsiyet Kavramı", *Dil Dergisi*, 137:7-17.
- DEMİR, Nilüfer; Özcan, BARAN; Aylın Görgün ve ULUSOY, Demet. (2005), "Türkiye'de Ergenlerin Arkadaş-Akran Grupları İle İlişkileri ve Sapmış Davranışlar: Ankara Örnekleme" *Bilig / Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 32: 83-108.
- DURMUŞ, Emine ve GÜRKAN, Uğur. (2005), "Lise Öğrencilerinin Şiddet ve Saldırganlık Eğilimleri", *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3 (3):253-269.
- ESCOBADO, Luis; REDDY, Murli ve DURANT, Robert. (1997), "Relationship between Cigarette Smoking and Health Risk and Problem Behaviors among US Adolescents", *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 151:66-77.
- ESEN, Binnaz Kıran. (2003), "Akran Baskısı, Akademik Başarı ve Yaş Değişkenlerine Göre Lise Öğrencilerinin Risk Alma Davranışının Yordanması", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24: 79-85.
- FLANNERY, Daniel. (2006), *Violence and Mental Health in Everyday Life*, Lanham, MD, USA: AltaMira Press.
- FLANNERY, Daniel; MONTEMAYOR, Raymond; EBERLY, Mary ve TORQUATI, Julie. (1993), "Unraveling the ties that bind: Affective Expression and Perceived Conflict in Parent-adolescent Interactions", *Journal of Social and Personal Relationships*, 10:495-509.
- FLANNERY, Daniel; HUFL, Ronald ve MANOS, Michael. (1994a), "Youth gangs: A developmental perspective", in Gullotta, T., Adams, G., and Montemayo, R. (Eds.), *Delinquent, Violent Youth: Theory and Interventions*, pp. 175-204, Thousand Oaks, CA: Sage.
- FLANNERY, Daniel; VAZSONYI, Alexander; TORQUATI, Julia ve FRIDRICH, Angela. (1994b), "Ethnic and Gender Differences in Risk for Early Adolescent Substance Use", *Journal of Youth and Adolescence*, 23:195-213.
- FOSHEE, Vangie; BAUMAN, Karl; ARRIAGA, Ximena; HELMS, Russel; KOCH, Garry ve LINDER, George Fletcher. (1998), "An Evaluation of Safe Dates,

- an Adolescent Dating Violence Prevention Program”, *American Journal of Public Health*, 88:45-50.
- HENNES, Halim. (1998), “A Review of Violence Statistics among Children and Adolescents in the United States”, in Hennes and Calhoun (Eds.), *Violence among Children and Adolescents, The Pediatric Clinics of North America*, 45 (2), 269-280.
- IŞIK, Halil. (2006), “Çocuk Suçluluğu ve Okullar İle İlişkisi”, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7 (2):287-299.
- KAPIKIRAN, Necla Acun. (2008), “Başarı Sorumluluğunun ve Başarı Kaygısının Psikopatolojik Belirtilerle İlişkinin Belirlenmesi”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (23):140-149.
- MILLER, Matthew; AZRAEL, Deborah ve HEMENWAY, David. (2002), “Firearm Availability and Unintentional Firearm Deaths, Suicide, and Homicide among 5-14 year olds”, *The Journal of Trauma, Injury, Infection and Critical Care*, 52:267-75.
- MOBRAY, Debbie ve LABAUVE, Bill. (2002), “A Multidimensional Approach to Sexual Education”, *Sex Education*, 2 (1):31-44.
- ÖZMEN, Suna Kaymak, (2004), “Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37 (2): 27-39.
- SAYIL, Melike; YILMAZ, Ayşen ve UÇANOK, Zehra. (2002), “Ergenliğe Geçişte Bilgilendirmenin Ergenin Bilgi Düzeyi ve Benlik Algısına Etkisi”, *Türk Psikoloji Dergisi*, 17 (50):47-58.
- SEVER, Sedat. (2002), “Çocuk Kitaplarına Yansıtılan Şiddet: Milli Eğitim Temel Yasası ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Bağlamında Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35 (1-2):25-37.
- SILVERMAN, Jay; RAJ, Anita; MUCCI, Lorelei ve HATHAWAY, Jeanne. (2001), “Dating Violence against Adolescent Girls and Associated Substance use, Unhealthy Weight Control, Sexual Risk Behavior, Pregnancy and Suicidality”, *Journal of the American Medical Association*, 286:572-579.
- TÜRNÜKLÜ, Abbas ve ŞAHİN, İdris. (2004), “13-14 Yaş Grubu Öğrencilerin Çatışma Çözme Stratejilerinin İncelenmesi”, *Türk Psikoloji Yazıları*, 7 (13):45-61.
- YAMAN, Erkan. (2006), “Eğitim Sistemindeki Sorunlardan Bir Boyut: Büyük Sınıflar ve Sınıf Yönetimi”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4 (3):261-274.
- YILDIZ, Armağan. (2004), “Ebeveyn Tutumları ve Saldırganlık”, *Polis Bilimleri Dergisi*, 6 (3-4):131-150.
- YÖNDEM, Zeynep ve GÜLER, Seher. (2007), “Ergenlik ve Cinsel Sağlık Eğitimi ile İlgili Grup Rehberliğinin 6. Sınıf Öğrencilerinin Bilgi ve Tutumlarına Etkisi”, *İlköğretim Online*, 6 (1):2-10. [Online]: <http://ilkogretim-online.org.tr>
- WILKINSON, Deanna ve FAGAN, Jeffrey. (2001), “What we Know about Gun Use among Adolescents”, *Clinical Child and Family Psychology Review*, 4:109-132.